

Probleeme korrastustöö õpetamisel VIII klassis.

Orest Niinemäe

VIII kl. tööstuse programmis ettenähtud 4 korrastustöö õppetundi on mõeldud teoreetiliseks käsitlemiseks heakorrastuse ja haljastamise küsimustes arvestusega, et õpilased on selleks vajalikud üldteadmised omandanud loodusõpetuse ja bioloogia tundides ning praktilised kogemised IV kl. tööstuse ja I - VIII kl. ühiskondlikult kasuliku töö tundides kui ka kevadistel ja sügisestel hoogtöö päevadel. Seega on heakorrastuse õpetamisega seotud kogu koolikollektiiv, mis eeldab, et sellenälaseid teadmisi peavad omama kõik õpetajad, kasvatajad ja vanempeoneerijuhid. Tunnid annab tööstuspetaja.

Programmi võib jagada järgmiselt:

I tund. Kooli asutuste, tootmishoonete ja kodude ümbruste hooldamine ning teede ehitamine.

II tund. Haljastamise üldkäsitlemist ja mure.

III tund. Lilled haljastuses.

IV tund. Puid ja põõsad haljastuses.

Aia ja hoonete ümbruse plaani lugemine toimub seoses II, III ja IV tunni teemade käsitlemisega.

Õppuste deviisiks on NKP XXV kongressil m. L. Brežnevi ettekandes esitatud põhimõtted:

".... Silistada loodust, aidata loodusel täielikult näidata oma elustavat jõudu. On niisugune lihtne ja kõigile tuntud väljend õitsev maa".

I tund.

Kooli- ja teiste hoonete ümbruste hooldamine ja teede ehitamine.

See õppetund ümbruste hooldamise ja teedehituse alal on soovitatav läbi viia ventlusena kooli ja mne asutuse ümbruses. Eredate

näidete varal on vajalik selgitada nende umbruste heakorrastuse taset ja õpetada õpilasi nägema ning hukka mõistma lohakust ja hoolimata suhtumist, rõhutades, umbruste puhtus ja kord on kohalike elanike ja töötajate esteetilise ning moraalse palge peegelpilt. Seega koristatus, jäätmete üksikviisi kogu pildumine, murude tallamine, pende, põõsaste ja lillede rüüstamine jne. kõnelevad elanike alaarenenud iluamelest ja vastutustundetusest kedukoha vastu. Ilmeka näite lohakusest tulenevast suurest ajaraiskamisest annab mõnede karjalautade juures maitsetaindesse uppuvad sõnnikuhunnikud, kust sõnnik koos umbruseemnetega suure kogusega veetakse põldudele, kus siis kogu suve umbrohustärjale palju aega kulutatakse.

Järgnevalt vaadeldakse koolimaja või elamute umbrusesse rajatud teid, põhimõttel: umbrus on eluruum väljaspool hooned - teed on seinte jätk. Maja lähisel kulgevad teed seintega paralleelselt või risti, kus edasi viivad teed aga rajatakse nii, et luuakse kõige otstarbekas ühendus sihtpunktide vahel. Teede liigid ja laius olenevad nende kasutamise eesmärkidest. Nii on suurte elamute lähiduses sõiduteed 3,0 - 3,5 m laiused, kõnniteed kahele kõrvuti käivale isikule 1,2 - 1,5 m ja arvestades vastutulejate vajadusi 1,6 - 2,25 m laiused. Kõigi teede liikide käsitlemisel juhtida tähelepanu teede õigele kaldale, mis on ~~oluline~~ ^{üksikas} - oluline sademete vee ärajuhtimiseks. Plaanidest kujundatud teede puhul tuleb arvestada, mitte üksnes nende asetamise kaugust üksteisest, vaid ka seda, et plaadid ei tohi olla murupinnast kõrgemal, sest muidu pole võimalik muru niita masinaga. Samal eesmärgil ei tohi teedäärised olla murupinnast mitte üle 1 cm kõrgemal. Murgeti asetatud tellistest või silikaatkividest teedäärised takistavad hooldamist ja lasevad murumullal teele variseda. Tarade ja värvate käsitlemisel selgitada, et suurte kommunaalmajade umbruses on tarad (ka hekid) tülikad, umbrust tarbetult tükeldavad. Vajalikud on hekid või põõsaste rühmad puhkepaikade, laste

mängumurade, pesumuravastatamise platside j.t. sarnaste kohtade varjamiseks. Väikeste elamute juures, nii maal kui linnas, on tarade ülesandeks kaitsta koduüht hulkuvate loomade ja vandalismiahtide vastu ning tõkestada elanike lastel tarbetult tänavale jooksmist. Tarade ja majade oesadade kujundusega ei tohi killustada tänavate üldilmet ega seada sihiks väikekodenlikku enesuhkustamist, küll aga kogu ümbruskonna ühtlasele kauni-
dusele kaasaaitamist.

II täht.

Haljastamise üldkõiksmisi ja mure.

Sellest tunnist alates on vajalik pidevalt kasutada kooliühkuse plaari. Tund alatakse selgitusega kuidas haljasalad aitavad kaasa elanikele tervislike elutingimuste loomisele. Puhkaja veeuise võimaluste ja loodusevõim kõrval nõutakse tänapäeva haljasaladelt, et need puhastaksid õhku tolmuist ja heitegaasidest, tõkestaksid suurte hoonete vahel takki-
vaid tõmbetunni ja tuulekeeriseid, reguleeriks õhutemperatuuri ning summutaksid müra. Haljasalade kujundamine, rajamine ja hooldamine nõuab mitmekihilisi teoreetilisi teadmisi ja praktilisi oskusi.

Olemasoleva looduslike ega ulatuslik kasutamine haljastuses on alati seotud looduse säilitamise ja looduskaitse põhimõtetega. Kujundusega maudab inimene looduse kasutamist seda vajadustele, seega tuleb selgitada mõisteid: projekteerimine, rajamine ja hooldamine. Sellepärast peab toimuma haljastamine kindla projekti alusel, arvestades, et hooned ja nende ümbrus püsivad aastakümneid - sadadeid. Nii ei tohi midagi teha hõupi, viga en raske ja kulukas parandada.

Linnades ja suuremates asulates toimuvad need tööd vastavate projekti alusel, kuid maal individuaalmajade juures seda nõuet pole rakendatud.

Kõikjal - olgu maal või linnas - tuleb hästi tunda kohalikku millastikku. Mulla omadustest ja hulgaast olemisest milliseid taimi saame kasvatada.

Kohapealsed mulda tuleb väga hoolikalt kasutada, linnades on sageli vajadus mulda kaugemalt juurde vedada. Pund vajavad 40 cm, lilled 30 cm ja muru 15 cm paksust mullakihi. Kokkuvõttes on vaja üldistada praktikas omandatud mullaharimise liikide mõisteid: kaevamine, luumistamine, külvamine, freesimine, kultiveerimine, rehitsemine, keetamine ja kõplamine. Muru- pinnase ettevalmistamisel tuleb eriti rõhku panna mullapinnase hoolikale tasandamisele, mida pole hiljem võimalik muru karralik niitmine. Samuti on oluline juurumbrehtude eemaldamine ning hiljem igasuguse umbrehtude tõrje. Muruseeme koosseis - kõrreliste rohttaimede valik - oleneb mallas- tikust, selle niiskusest ja paiknevase valgusrikkusest.

Muru on haljasalal roheline pind (vaip) mille taustal tulevad esile pund, põõsad, lilled ja chitised. Muru, nagu kõik teisedki rohelised taimed, filtreerib õhust tolmu, summutab müra ning hooldab õnn temperatuuri ja niiskust ühtlasena. Muru rahulik - roheline värvus mõjub inimesele rahustavalt. Selleks vajab muru hooldamist: niitmist, väetamist, rullimist - see annabki mure "roheliseks sumetiku".

Kevadise külvi puhul on otstarbekas maa pind sügise ettevalmistada kuni talvel lumekate soodustab mulla ühtlast vajumist. Kevadel ettevalmis- tatud muld vajab enne külvi tublit rullimist. Muruseeme viiakse mulda raudreha kergeste löökidega. Mure külvi tuleb pidevalt kasta, 8 - 10 cm kõrguse ni jõudnud mure taimi tuleb esmakordselt niita viikiga, hiljem muruniiduseinaga vähemalt üks kord nädalas.

III tund.

Lilled haljastuses.

Lilled loovad haljasalad l ja koduse ümbruses värvirikku. Lilled lõhnavad nii noori kui vana elavale loodusele, arendavad inimeste esteetilisi tundeid ja kunstilist maitset, kujundavad koduarmastust. Lilleda hoidmise traditsioon ja lilledega austuse avaldamine lähikmule on meie murealise palge üks väljendusviise.

Lilled käsitlemisel on vajalik näidata nende herbariume, diaposiitive või pilte.

Üheastased lilled on õitsevõhked, neid võib kasutada nii lillepeenardel, lõigatult vaasides, peitainedena kui ka akende- ja rõande kaunistamiseks kastides. Üheastaste lillede õige asukoht on ehituste, mülestussamaste, puhkeplatade j.t. ümbruses. Vabal maaalal ja looduslikes parkides nad ei sobi sest sealset puud, põõsast ja püsililled on pikaeelised. Peenarde rajamisel tuleb arvestada, et ümar- ja suured peenrad sobivad vaid erandjuhtudel, samuti ka kitsad ribapeenrad. Lilled värvinnaa tuleb esile silmut laiemaal peenardel. Peenraid võib kujundada ühest - kahest lilleliigist või rohkemastki, kui kujundatakse nendest ornamentiline peenar. Tavaliselt rajatakse lillepeenar murusse, seal pole peenraäärise vajalik. Teedäire ja peenra vaheline mururiba peab olema nii lai, et seda on võimalik niita murumasinaga.

Püsililled.

Püsilillede liikide ja sortide arv ulatub mitmesse tuhandesse, siis peame hoolikalt mõtlema milliseid neist saame kasutada lillepeenra rajamisel. Püsilille peenar ei pea olema taimede kollektsioon, vaid kompositsioon, kus taim sobib oma kasvukoha ja kõrguse ümbruskonnaga.

Lühemalt käsitleda püsilillepeenra tüüpe.

1. Alatiõitsev ühelt poolt vaadatav - sobiv ehituse, tara või heki foonile.
2. Alatiõitsev kahelt poolt vaadatav - sobiv haljasalade osade eraldajana.

Lilled paigutatakse peenrale nii, et nad oleksid kooskõlastatud omavahel taimede kõrguse, õitsemisaaja, õite ja lehtede värvuse ja kujuga.

Püsililli, eriti pojengi, võib istutada murusse ka üheikpööstena. Mõneti erinevad on nõuded kiviktaimlate kujundamisel.

Heeldivat käsitlemist vajavad sibullilled: talp, nartsiss, krookus, lumikelluke, märtsikelluke, liilia j.t.

Lillepeenarde paigutust on vajalik vaadelda tsabruseplaanilt.

IV tüüp.

Puid ja põõsad haljastases.

Puid ja põõsad täidavad oma otstarbe ning on kaunid üheses siis, kui nad kogu oma elu kestel kasvavad hästi, on terved ja elujõulised. Kõik tšü puid ja põõsaste istutamisel peab olema suunatud sellele, et väikesem tšükuluga anda neile parim kasvujõud. Kodumaised puu- ja põõsaliigid kohanevad paremini oma kasvukohaga ja vajavad vähem hooldamist.

Puide ja põõsaste valikul tuleb arvestada nendeomadustega:

kuiva või märja kasvukohaga leppiv, varju taluv või valgust nõudev.

Puide ja põõsaste paigutamisel tuleb tunda nende dekoratiivsust: leht- või okaspuu, võra kuju ja kõrgus, lehtede ja õite suurus, kuju, värvus eriaastaaegadel ja viljade dekoratiivsus.

Igal haljastasel on oma nõuded puude ja põõsaste suhtes, siin valitseb ka nagu kunstis ja arhitektuuris vormide tasakaal.

Park on looduslikult kujundatud haljasala. Puid istutatakse sinna üksikult või rühmiti. Üksikult sobivad vanaks elavad puidliigid, nagu tamm, kask, kastani, lehis j.t. Rühmiti võib istutada kõiki puude ja põõsaste liike, peale erilise võrakujuga, nagu püramiidsed, kerajad ja leinavõruid. Püramiidsed puud istutatakse üksikult haljasala kõrgematele kohtadele - kõrgemate tippu või kallakutele. Madalamatele kohtadele ja nõlvakutele sobivad laiuvate või kerajate võradega puud, veekogude ääres aga leinavõrmilised ja hõbedalahelised puud ja põõsaid. Tänapäeval on hinnatavad puud ja põõsad loomipärases kujundis, seepärast pole puude ja põõsaste pügamine, peale hekkide, soovitatav.

Väikestes kodu-aiades saab kasvatada mõnda üksikut puud ja põõsast. Nende valikul peame eriti mõtlema, miks just seda vajame ja kas see sobib

kolmikuümbrusega.

Puistetele häristamiseks istutatakse kõrgete võrad ja puid ühtlaste vahemaaavastega ja korrapäraste ridadeks teadlikult vähemalt 2 meetri kaugusele arvestusega, et nende puude võrad ei hakka ^{ko} kunagi liiklust takistama. Kaunid on tammed, pihnad ja kaakede allad.

Põõsastest sobivad haljasaladele, kui ka kodumeadadesse, sirel, ebajasmiin, kibuvitsad, viirpud, lumepall, kantspui j.t. Kuigi roosid on tänapäeval kõige paljusarvamad õispuud, siiski ei jätku neid VIII kl. korrapärastest tundid s nende kasvatamiseks.

Otstarbekas on õppuste käigus lilled, puud ja põõsaste paigutust seletades lähtuda koolimaja või mõne teise ümbruse plaani lugemisest.

Kahtlemata on korrapärastest õiged kasvatamisel suur osa õpilastes nõukogu patrietismi tunde kasvatamisel.

Kirjandust õpetajale.

1. A. Adofson "Mured Eesti" Tallinn, 1966.
2. A. Niine A. Süvalepp "Ühenaastased lilled" Tallinn 1955
3. A. Niine "Põuillillepeenar" Tallinn, 1956
4. A. Niine "Haljastaja käsiraamat" Tallinn, 1976
5. L. Patane - Mitt "Aialukujundus", Tallinn, 1971.
6. A. Süvalepp, H. Süvalepp "Madalakraevalised põuillilled", Tallinn, 1976
7. V. Veski, A. Niine "Pihnad ja -põõsad", Tallinn, 1961.

J. märts 1977.

O. Viin